

АНСАМБЛЬ ПІСНІ І ТАНЦЮ "СІВЕРСЬКІ КЛЕЙНОДИ" ЯК НОВАТОР НАРОДНОГО ХОРОВОГО ВИКОНАВСТВА ЧЕРНІГІВЩИНИ

У статті досліджено етапи розвитку академічного ансамблю пісні і танцю "Сіверські клейноди", розкрито основні напрями творчої діяльності колективу в контексті народного професійного хорового виконавства України першого десятиліття XXI ст. Розглянуто аспекти етнографічно-пошукової діяльності ансамблю, виокремлено особливості творчості, які характеризують його як новатора народного хорового життя Чернігівщини.

Ключові слова: "Сіверські клейноди", Сергій Вовк, театралізація хорового виконавства, регіональний репертуар.

Сучасний стан розвитку народного хорового виконавства України характеризується різноманітністю форм і напрямів роботи колективів. Так, на зламі XX–XXI ст., разом з поживленням діяльності вже існуючих хорів, утворюються нові творчі об'єднання: театри української музики, пісні і танцю: "Зоряни", "Берегиня", "Калина", фольклорні гурти: "ДахаБраха", "Древо", "Крालиця" та ін. Серед професійних народних хорових колективів, що вийшли в авангард сучасного хорового життя України, чільне місце займає академічний ансамбль пісні і танцю "Сіверські клейноди", який є беззаперечним лідером народної хорової культури Чернігівщини першого десятиліття XXI ст.

Окремих напрямів діяльності ансамблю пісні і танцю "Сіверські клейноди" побіжно торкається О. Скопцова, досліджуючи провідні народні хори України. Докладне вивчення етапів розвитку і особливостей творчості ансамблю ще не стало предметом уваги науковців, що обумовлює актуальність обраної теми.

Мета дослідження полягає у висвітленні напрямів діяльності академічного ансамблю пісні і танцю "Сіверські клейноди" у контексті оновлення професійної народної хорової культури України.

Академічний ансамбль пісні і танцю "Сіверські клейноди" було засновано з ініціативи Сергія Вовка при Чернігівському філармонійному центрі фестивалів та концертних програм наприкінці 2002 р. Склад колективу сформували хорова, хореографічна й оркестрова групи загальною кількістю 57 артистів.

Окреслюючи напрями діяльності "Сіверських клейнодів", керівник колективу С. Вовк наголошував на необхідності "донести до глядача всю чарівність народної традиції: глибину краси танцю й пісні, які практично невідомі сучасній молоді" [4, 10]. Втіленню в життя такого прагнення сприяла фольклорно-пошукова діяльність артистів хорової групи "Сіверських клейнодів", які у селах Чернігівщини записували пісні, обряди. Розшифрований і оброблений С. Вовком регіональний фольклорний матеріал став основою першої сольної концертної програми ансамблю, що мала назву "Се повісті СоВременних лет" і була представлена аудиторії 21 березня 2003 р. [4, 10]. Балетмейстером-постановником програми виступив головний балетмейстер ансамблю танцю МВС В'ячеслав Вітковський. Окрім народних пісень й інструментальних композицій, публіці було продемонстровано традиційні народні танці, наприклад, гопак з бубонами, що побутував колись на Чернігівщині. Ще у 1967 р. його виконували танцюристи Заслуженого самодіяльного народного хору України "Десна", а у виконанні артистів "Сіверських клейнодів" він збагатився елементами сучасної хореографії [5, 4]. З часом, із зібраних у етнографічних експедиціях народних пісень були сформовані концертні програми "Пісня чистого поля", "Душа Сіверщини. Цикл традиційних пісень", ""Сіверські клейноди" – тільки для народу" [2].

Зростанню вокально-хорової виконавської майстерності "Сіверських клейнодів" та популяризації аутентичної народної пісні Чернігівщини сприяло створення проектів, у яких народне хорове виконавство органічно поєднувалося з танцями, інструментальною музикою, інсталяціями тощо. Прикладом такого напрямку творчості ансамблю може слугувати проект "На Йвана Купала" на березі річки Десна, який був реалізований С. Вовком у 2002 р., ще за час його керівництва Чернігівським народним хором. Неабиякий успіх, що супроводжував презентацію проекту, зумовив увагу художнього керівника колективу до видовищного аспекту виконавської діяльності, тобто, до розвитку театралізації хорового виконавства колективу. Такий виконавський напрям вповні відповідає сучасним тенденціям, адже "у художній культурі останньої чверті XX – початку XXI ст. спостерігається тенденція до посилення театральності та видовищності різноманітних мистецьких форм" [6, 27].

Розглядаючи напрям театралізації хорового виконавства в історичній ретроспективі, можна вказати на діяльність "Жінхорансу", створеного у 1930 р. Василем Верховинцем. У своїй праці "Теорія українського танцю" митець зазначав, що "пісня і танець – це рідні брат і сестра. Як у пісні виливаються жарти, радощі й страждання народні, так і в танці та іграх народ проявляє свої почуття" [3, 111]. В. Верховинець вважав, що поєднання вокально-хорового і хореографічного мистецтва на ґрунті театралізації сприятиме просуванню національного фольклору на концертній естраді. Театралізація пісні відкривала перед "Жінхорансом" великі можливості впливу на аудиторію, широкі шляхи розкриття художнього змісту твору й донесення його до слухачів. Виконання колективу справляло враження, що пісня ніби народжувалася на очах у публіки, адже твір сприймався не лише з музичного боку, але й візуально. Ансамбль подавав пісню у поєднанні з ритмічними рухами, що відтворюють образ, підказаний змістом твору. Розроблений В. Верховинцем оригінальний жанр театралізованої пісні базувався на традиціях українських пісень-діалогів, ігрових пісень, танців.

Таким чином, театралізацію хорового співу, що є стилістичним пріоритетом діяльності ансамблю "Сіверські клейноди", можна вважати певним продовженням напряму, закладеного В. Верховинцем у творчості "Жінхорансу". Тезу про естетичну спорідненість колективів підтверджує надання С. Вовком пріоритету жіночій вокальній групі.

За 2002–2012 рр. творчої діяльності ансамбль пісні і танцю "Сіверські клейноди" виніс на естраду понад 40 зразків регіональних народних пісень, підготував 15 вокально-хореографічних композицій, 12 хореографічних картин, 22 сольні композиції оркестрової групи, 6 сольних концертних програм.

Новітнім аспектом діяльності "Сіверських клейнодів", що вирізняє його з-поміж інших хорових колективів Чернігівщини, є задіяність у регіональних програмах розвитку туристичної індустрії регіону. Дійсно, становлення та розвиток масштабної індустрії туризму, на думку Ю. Афанасьєва, є одним з чинників "новітньої культуротворчості" [1, 10]. Вже давно використання національних або місцевих обрядів, звичаїв, свят, пам'яток культури тощо стало важливою складовою туристичної галузі. Наприклад, англійський Стоунхедж – незмінне місце святкування літнього сонцестояння, що збирає велику кількість туристів, або збір оливок в Італії чи винограду у французькому Провансі, які мають свою місцеву специфіку, що склалася історично, і тому цікавлять туристів з усього світу. Орієнтація творчої діяльності "Сіверських клейнодів" у напряму співіснування із поширенням тенденцій "зеленого" туризму в Україні, зокрема на Чернігівщині, відкриває перед ансамблем нові обрії розвитку. Перші кроки такого спрямування колективом вже зроблено – про це свідчить участь "Сіверських клейнодів" у низці виставок туристичного спрямування. Так, 24 травня 2008 р. "Сіверські клейноди" представили традиційні пісні Сіверщини на VI Всеукраїнській виставці сільського зеленого туризму. 27 вересня 2008 р. ансамбль брав участь у заходах з нагоди Всесвітнього дня туризму, що проходили у Києві. 23 березня 2011 р. "Сіверські клейноди" представляли автентичне музичне мистецтво Чернігівщини на XVII Київській Міжнародній туристичній виставці "Україна – подорожі та туризм". У цьому ж контексті можна розглядати відвідання ансамблем фестивалів, що мають в основі проведення туристичну складову: Міжнародний фестиваль традиційної слов'янської культури та бойових єдиноборств "Київська Русь" (2008), Міжнародний етнографічний фестиваль "Трипільське коло" (2010), Всеукраїнський фестиваль "Купальська феєрія" (2010), Всеукраїнський козацький фестиваль "Хортицька Покрова" (2010) та ін.

За час творчої діяльності ансамбль пісні і танцю "Сіверські клейноди" став дипломантом численних фестивалів народного мистецтва. Так, хорова група колективу була відзначена званням лауреата Міжнародного фестивалю "Дніпровські голоси" (Дубровно, Білорусь, 2003), Всеукраїнського фестивалю "Козацькому роду нема переводу" (Донецьк, 2003, 2006), фестивалю Приазов'я "Співоча трієра" (Новоазовськ, 2004), VII Міждержавного фестивалю молодіжних фольклорних колективів "Красная горка" (Брянськ, Російська Федерація, 2004), Міжнародного фестивалю "Internationales Adventsingen" (Відень, Австрія, 2005), Всеукраїнського фестивалю "Червона Рута" (2010).

Вагомі конкурсні здобутки мають хореографічна й інструментальна групи ансамблю. Так, артисти хореографічної групи вибороли звання лауреата Всеукраїнського фестивалю-конкурсу народної хореографії ім. П. Вірського (2003) і Міжнародного фестивалю традиційного народного танцю "Sudmalinas" (Рига, Латвія, 2005). Інструментальна група колективу є лауреатом Всеукраїнського фестивалю-конкурсу народної музики "Чумацький шлях" у Новій Каховці (2006).

Конкурсні успіхи "Сіверських клейнодів" зумовили зацікавлення ансамблем закордонних імпресаріо. Так, у серпні 2005 та 2009 рр. ансамбль гастролював містами Іспанії. У 2007 р. колектив відвідав Страсбург (Франція), де виступив у Конгресі місцевих та регіональних рад Ради Європи.

Заслуговує на увагу ідея С. Вовка щодо створення емблеми "Сіверських клейнодів" (Нис. 1), на якій чернігівська художниця Людмила Посьмашна зобразила символічне "Древо Життя".

Рис. 1. Емблема ансамблю «Сіверські клейноди»

За словами С. Вовка, його коріння – прадавні традиції пращурів, від яких колектив бере автентичні джерела творчості, стовбур з гілками – те нове, що створює сучасний ансамбль, птахи, що розлітаються – ідеї і творчість "Сіверських клейнодів". Стилiстичне рішення емблеми ансамблю наближене до стилістики орнаментів Борисоглібського собору XI–XII ст. – яскравого зразка Чернігівської давньоруської архітектурної школи. У той же час, в емблемі можна помітити своєрідні "натяки" на риси різдвяного дідуха або українського "хлібного дерева" (сніп колосся, перевитий перевеслом і прикрашений квітами). Варто зауважити, що такого логотипу-емблеми не має жоден хоровий колектив Чернігівщини, а це підсилює фактор ідентифікації "Сіверських клейнодів".

Творча діяльність ансамблю пісні і танцю "Сіверські клейноди" була високо відзначена державою. У 2008 р. колективу було надано статус "академічний", у 2009 р. – відзначено Чернігівською обласною премією ім. М. Коцюбинського. Того ж року художньому керівнику ансамблю С. Вовку було присвоєно почесне звання "Заслужений діяч мистецтв України".

Узагальнюючи вищезазначене, можна дійти висновку, що автентичний напрям виконавської діяльності колективу співіснує зі сценічними формами, які створені на основі синтезу вокально-хорового, інструментального, хореографічного й театральнo-видовищного мистецтв. Важливе значення керівник колективу С. Вовк надає малим формам (солоспіви, дуети, тріо, троїсті музики, хореографічні мініатюри), які складають основу програм автентичного напрямку. "Сіверські клейноди" відходять від традиційної подачі народного матеріалу в хореографії, аранжуванні народних пісень, але при цьому – зберігають їх самобутність. Завдяки цьому колективу вдалося розширити коло своєї аудиторії за рахунок молоді, залучення якої до сприйняття народного мистецтва шляхом поєднання традицій й надбань минувшини з сучасними мистецькими напрямками є одним з головних завдань "Сіверських клейнодів".

Оснoву сценічної діяльності ансамблю пісні і танцю "Сіверські клейноди" складає театралізація хорового виконання. Поєднання співу з пластикою, інсценуванням, інструментальною музикою, використання прийомів звуконаслідування, сонористики, світлових ефектів, декорацій створює умови для найповнішого впливу на аудиторію й сприяє розкриттю змісту музичних творів. Можна дійти висновку, що, фактично, С. Вовк створив хоровий театр "Сіверських клейнодів". Театралізація хорового виконавства ансамблю як спосіб комунікації розширює можливості концертної практики колективу, залучаючи аудиторію до процесу сценічного дійства. Одним зі свідчень правильності обраного керівником колективу шляху є присвоєння державою ансамблю пісні і танцю "Сіверські клейноди" статусу "академічний" лише за шість років творчої діяльності – це єдиний випадок в Україні, адже жоден з колективів досі так швидко не здобував цієї відзнаки.

Відтак, можна виокремити ті особливості творчості колективу, що характеризують його як новатора народного хорового життя Чернігівщини. По-перше, ансамбль здійснює значну етнографічно-пошукову діяльність зі збору сучасного народнопісенного матеріалу Чернігівщини, що є основою репертуару колективу. По-друге, побудова концертних програм "Сіверських клейнодів" здійснюється С. Вовком у двох напрямках: видовищні музично-хореографічні театралізовані проекти ("Різдвяний Вертеп", "На Йвана Купала", "Се повесті СоВременних лет" та ін.) і камерні програми-презентації

підрозділів колективу ("Душа Сіверщини", "Пісня чистого поля"). По-третє, використання театралізації хорового виконання залучає до аудиторії колективу широке коло глядачів, що сприяє поширенню і популяризації аутентичної народної вокально-хорової культури Чернігівщини. І, наостанок, як новацію творчості ансамблю, варто підкреслити задіяння хорової групи "Сіверських клейнодів" у сфері регіонального туризму, що розвивається на Чернігівщині. Окреслені особливості діяльності ансамблю сприяють багатовекторності його концертної роботи: участь у гала-концертах; участь у міжнародних і всеукраїнських конкурсах-фестивалях з метою творчого змагання та популяризації власної творчості; участь у заходах, виставках тощо з метою презентації Чернігівського регіону.

Подальші дослідження діяльності ансамблю пісні і танцю "Сіверські клейноди" можуть здійснюватися у напрямі з'ясування особливостей відтворення хористами регіонального фольклору, вивчення творчості С. Вовка як аранжувальника й інтерпретатора народнопісенного матеріалу, узагальнення досвіду театралізації хорового виконавства, що досліджена досить фрагментарно, з'ясування творчих здобутків колективу і того впливу, який він справляє на хорову культуру регіону.

Література

1. Афанасьєв Ю. Л. Національна художня культура як цілісна система / Ю. Л. Афанасьєв // Культура і мистецтво у сучасному світі : Наук. записки КДУКіМ [голов. ред. М. М. Поплавський]. – К. : КДУКіМ, 1998. – Вип. 1. – 305 с. – С. 10–17.
2. Бадалов О. П. Творчість ансамблю пісні і танцю "Сіверські клейноди" як фактор збереження традицій аутентичного хорового виконавства Чернігівщини / О. П. Бадалов // Народознавчі студії пам'яті В. Т. Скуратівського : мат. Всеукр. наук.-практ. конф. "Народознавчі студії пам'яті В. Т. Скуратівського з проведенням круглого столу" [редкол. : С. М. Садовенко – голова редкол., упор., відп. за вип.; З. О. Босик – упор., відп. ред.], Київ, 23–24 жовтня 2012 р. – К. : НАКККіМ, 2012. – 312 с. – С. 153–157.
3. Верховинець В. М. Теорія українського народного танцю / В. М. Верховинець. – 4-те вид., випр. і доп. – К. : Мистецтво, 1968. – 152 с.
4. Кузнецова В. "Все починалось с любви", – признался Сергей Вовк / В. Кузнецова // Союзпечать. – 2003. – 26 марта.
5. Пашин Л. Пісні про наш край / Л. Пашин // Деснянська правда. – 1967. – 13 травня.
6. Станіславська К. І. Театралізація інструментального виконавства у зарубіжній музичній культурі / К. І. Станіславська // Мистецтвознавчі записки : зб. наук. праць [голов. ред. А. К. Терещенко]. – Вип. 17. – К. : Міленіум, 2010. – 278 с. – С. 27–34.

References

1. Afanasev Yu. L. Natsionalna hudozhnya kultura yak tsilisna sistema / Yu. L. Afanasev // Kultura i mistetstvo u suchasnomu sviti : Nauk. zapiski KDUKiM [golov. red. M. M. Poplavskiy]. – K. : KDUKiM, 1998. – Vyp. 1. – 305 s. – S. 10–17.
2. Badalov O. P. Tvorchist ansamblyu pisni i tantsyu "Siverski kleynodi" yak faktor zberezheniya traditsiy autentichnogo horovogo vykonavstva Chernigivschiny / O. P. Badalov // Narodoznavchi studiyi pam'yati V. T. Skurativskogo : mat. Vseukr. nauk.-prakt. konf. "Narodoznavchi studiyi pam'yati V. T. Skurativskogo z provedennyam kruglogo stolu" [redkol. : S. M. Sadovenko – golova redkol., upor., vidp. za vyp.; Z. O. Bosyk – upor., vidp. red.], Kyiv, 23–24 zhovtnya 2012 r. – K. : NAKKKiM, 2012. – 312 s. – S. 153–157.
3. Verhovinets V. M. Teoriya ukrayinskogo narodnogo tantsyu / V. M. Verhovinets. – 4-te vyd., vypr. i dop. – K. : Mystetstvo, 1968. – 152 s.
4. Kuznetsova V. "Vse nachinalos s lyubvi", – priznalsya Sergey Vovk / V. Kuznetsova // Soyuzpechat. – 2003. – 26 marta.
5. Pashin L. Pisni pro nash kray / L. Pashin // Desnyanska pravda. – 1967. – 13 travnya.
6. Stanislavska K. I. Teatralizatsiya instrumentalnogo vikonavstva u zarubizhniy muzichniy kulturi / K. I. Stanislavska // Mystetstvoznachchi zapysky : zb. nauk. prats [golov. red. A. K. Tereschenko]. – Vyp. 17. – K. : Milenium, 2010. – 278 s. – S. 27–34.

Бадалов О. П. Ансамбль песни и танца "Северские клейноды" как новатор народного хорового исполнительства Черниговщины

В статье исследованы этапы развития академического ансамбля песни и танца "Северские клейноды", раскрыты основные направления творческой деятельности коллектива в контексте народного профессионального хорового исполнительства Украины первого десятилетия XXI века. Рассмотрены аспекты этнографической деятельности ансамбля, выделены особенности творчества, характеризующие его как новатора хоровой жизни Черниговщины.

Ключевые слова: "Северские клейноды", Сергей Вовк, театрализация хорового исполнительства, региональный репертуар.

Badalov O. The Academic song and dance ensemble "Siversky Claynody" as innovator of Chernihiv region's folk choral performance

The Academic song and dance ensemble "Siversky Claynody" is the leader of Chernihiv region's folk choral culture of the first decade of XXI century. But investigation of main stages of creative activity by ensemble is not done and that defines timeliness of the chosen topic. The goal of investigation lies in the highlight of guideline activity of the academic song and dance ensemble "Siversky Claynody" as the representative of the Ukrainian professional folk culture.

The Academic song and dance ensemble "Siversky Claynody" was created by the Chernihiv Philharmonic Centre in 2002. The artistic leader and main conductor of the ensemble "Siversky Claynody" is Serhiy Vovk. The ensemble consists of choral (22 performers), dancing (18 performers) and orchestra (17 performers) groups. Each group has its own program, which gives an opportunity to show the wealth of our tradition in different directions – choral, instrumental and choreographic. Little forms, such as solo, duets, trio, tradition folk music and others, occupy their place of honour in the repertoire of the collective body in their multicolor of genres. The ensemble recreates the authentic traditional country music of Sivershchina and works on the new separate programs of this direction.

S. Vovk, has the aim to preserve the traditions of the native region, to attract the youth to the listening to the folk music with the combination of the past and the present, and also to search for new forms of the expression of the Ukrainian traditions and culture. The artistic credo of the ensemble is to popularize the regional folklore among the widest audience by means of modernization ethnographic material with the usage of syncretic forms of the concert work.

The base of the repertoire of the "Siversky Claynody" are the folk songs collected in the expeditions by the choral group and worked by S. Vovk. Ethnographic searching activity of the "Siversky Claynody" as to the record and reproducing of the authentic traditional folk choral culture of Siverschina resulted in the creation of the following concert programs: "The Soul of Siverschina", "Siversky Claynody – only for people", "On the Ivan Kupala's Day", "Only For you" etc. The programs have different directions. For example, the "On the Ivan Kupala's Day" program consists of ancient ceremonial, magic incantations and pagan revelry; the "Only For you" program includes Ukrainian songs and dances of the Chernihiv region, which have been collected on folklore expeditions to the countryside. Many of songs from ensemble's repertoire are unique, never before performed on stage. Their style is taken from authentic singing groups, of which there are so many in Chernihiv region, especially Cossack village folk group "Berehynia". The ensemble's concert programs are brilliant folk performances that are inimitable and unique to the Northern Ukraine.

Concerts of "Siversky Claynody" are invariably well-received in big cities and small towns throughout Ukraine, Russia, France, Spain and others states. The ensemble impressed everyone with the high-grade performance and exceptional presentation of Ukrainian folk songs and dances. This entire time ensemble took part in competitions in Ukraine, Belarus, Austria, Latvia etc. In fact, the Ensemble won 10 competitions.

From the 2002–2012 years "Siversky Claynody" performed over 40 Chernihiv region's folk songs, 15 vocal and dance compositions, 12 choreographic miniature, 22 orchestral compositions, 6 recital programs. The creation of unfold syncretic compositions that combine folk choral performance, dance and instrumental music with sound effects, elements of modern choreography and staging brought an important value to the development of the performing skills and popularization of "Siversky Claynody" art.

Therefore, we can emphasize those peculiarities in the ensemble's art that characterize it as an innovator in the choral life of Chernihiv region. First of all, the ensemble performs the vast ethnographical searching activity of modern folk-singing material of the region, that became the base of the ensemble's repertoire. Secondly, the structure of the "Siversky Claynody" concert programs is done by S. Vovk in two directions: the entertaining music choreographic staging projects ("The Christmas vertep", "On the Ivan Kupala's Day", "Se Povisti SoVremenyh let" etc.) and chamber programs – presentations of ensemble's groups. The outlined peculiarities of ensemble's activity promote the multi-vector nature of its concert work: the participation in the gala concerts, in the international and all-Ukrainian festivals with the aim of artistic competition and popularization of their own art, and taking part in the events and exhibitions etc. to present the Chernihiv region.

Summing it up, we can state that the base of creative activity of "Siversky Claynody" is composed of staging choral performance that expands the possibilities of ensemble's concert practice, adding the audience to the process of staging work. The use of these directions of ensemble's activity allowed to S. Vovk to create portable art projects that are transformed very fast from the concerts of philharmonic concept into the thematic solo programs of separate musical-choreographic compositions. Precisely this direction of ensemble's art led it to the vanguard of the Ukrainian choral life, made it one of the most famous national art ensembles.

Key words: "Siversky Claynody", Serhiy Vovk, theatricality choral singing, regional repertoire.